

પ્રકરણ – ૬

પથરાઈ ગઈ છે આંખમાં સપનાંની શૂન્યતા, કોઈ વહી ગયું, રહી છાયાની શૂન્યતા.

મૂંગો અવાજ આજ હજી કોરતો મને, પોલો બનાવી રહી મને પડધાની શૂન્યતા.

એકાંત કાળું ભીડનું વળગી ગયું મને, મારી જ સાથે આવતી રસ્તાની શૂન્યતા.

પગરવની મહેક તો હવામાં ઓગળી ગઈ, કણસી રહી છે ધૂળમાં પગલાંની શૂન્યતા.

સ્પર્શી રહી નગરનાં મકાનોની ભીંતને, જૂનાપુરાણ ધૂળિયા કિલ્લાની શૂન્યતા.

સૌમિલે મનોજ ખંડેરિયાની ગઝલ સાંભળી સાંભળી મનને મનાવવાની કોશિશ કરતો હતો પણ મહેક તો સૌમિલના જીવનમાં હવાની જેમ ઓગળી ગઈ હતી. સૌમિલના જીવનમાંથી જાણે જીવવાનો ઉદ્દેશ જ જતો રહ્યો હતો. આઠ દિવસ વિતી ગયા હતા અને સૌમિલ દુઃખના દરિયામાં ગરકાવ થતો જતો હતો.

“સૌમિલ, આ કંકોતરીની ડિઝાઈન જોઈ લે.” સૌમિલના મોટાભાઈ પોતે પસંદ કરેલી કંકોતરી બતાવતા હતા. સૌમિલ સાથે એના ભાઈ ભાભી રહેવા આવી ગયા હતા. એ બન્ને સૌમિલના લગ્ન કરવાના નિર્ણયથી ખૂબ ખુશ હતા અને એમાં પણ સૌમિલના ભાભીને તો ખુશીનો કોઈ પાર નહોતો કારણ કે એમનું માન સાસરે અને પિયરમાં ખૂબ વધી ગયું હતું. “સૌમિલ, તમારા ભાઈ કહે છે એ સાંભળો છો કે નહિ? જુઓ તો ખરા કેટલી સરસ કંકોતરી પસંદ કરી છે!” ભાભી ખુશીના છણકા સાથે બોલ્યા. “ભાભી, એક કામ કરો તમે લોકો એ જે પસંદ કર્યું છે યોગ્ય જ છે. તમારી પસંદ એ સૌમિલની પસંદ. તમે આ ફાઈનલ કરો. હું એને લઈને આજે શેરવાની અને બાકીના એના કપડાનું કામ પતાવી દઉં.” દેવાંગ વચ્ચે બોલ્યો.

સૌમિલના મોટા ભાઈ સાગરને દેવાંગ સાથે સારું બનવા લાગ્યું હતું અને દેવાંગનું અત્યારે કામ જ એ હતું કે સૌમિલને ગમે તેમ કરીને મહેકના દુઃખથી દૂર કરવો અને મમતા સાથે હવે એનું મન મેળવે. દેવાંગ એક સાચા મિત્રની ગરજ સારતો હતો. સૌમિલે મમતા સાથે બધા પ્રસંગના કપડાં મેચિંગ કરવાના છે, એ બધુ સમજાવીને સાગરે દેવાંગ અને સૌમિલને ખરીદી કરવા મોકલ્યા. સૌમિલ એક જડ પદાર્થ સમાન બની બધી વાતમાં હા એ હા રાખતો હતો.

દેવાંગે કાર સ્ટાર્ટ કરી. સૌમિલ એના દુઃખી મનને શાતા આપવા ફરી એ જ મનોજ ખંડેરિયાની ગઝલ વગાડવા જતો હતો ત્યાં દેવાંગે એને રોક્યો.

“શું નાટક છે ભાઈ તારા?” “મારે કોઈ સાથે કાંઈ વાત નથી કરવી.” સૌમિલ નીચું મોઢું રાખી બેઠો હતો. “શું મહેક આ દુનિયાની એકમાત્ર છોકરી છે?” “મારા માટે છે.” “એ ભૂલી ગઈ તને. તારો ઉપયોગ કરી લીધો. એની જરૂરિયાત હતી ત્યાં સુધી રહી તારી સાથે પછી ટાટા બાય બાય.” “દેવાંગ, જીભ સંભાળીને.” “તું મગજને ઠેકાણે લાવ. તું એમ નહિ માને. તને સખત આપવું પડશે.”

દેવાંગે મોબાઈલમાં ઈન્સ્ટાગ્રામ ખોલ્યું અને મહેકના કેનેડાના ફોટોસ બતાવ્યા.

“જો આમાં.. આ જો.. લે આ પણ.. હજી ઊભો રહે.. આ.. અને આ તો તારે જોવાની જરૂર છે.”

એ ફોટોસમાં મહેક ખૂબ મજા કરી રહી હતી. એના ઘણા મિત્રો હતા. એમાં એક કેનેડીયન છોકરા સાથે એ હગ કરીને પણ ઊભી હતી. દેવાંગ જેમ મહેકે કહ્યું હતું એ મુજબ કરી રહ્યો હતો. એ સૌમિલના મનમાં મહેકની છબી ખરડાવવા માંગતો હતો. સૌમિલ એના જીવનમાં આગળ વધે, મમતા સાથે એ સુખી સંસાર માંડે.

“તને શું લાગે છે? તું આ બધા ફોટોસ મને બતાવીશ અને હું માની જઈશ કે મહેકે મને દગો આપ્યો. તને આ બધા ફોટોસ પાછળ બનાવટી સ્મિત દેખાઈ છે પણ એ આંખોમાં છુપાયેલું દર્દ નથી દેખાતું? હું મારી મહેકને તારી કરતાં અનેક ગણી વધારે ઓળખું છું.” સૌમિલ સત્ય પારખી ગયો.

દેવાંગને મનોમન એના મિત્ર પર ગર્વ થયો. સાચો પ્રેમ હવે આ દુનિયામાં મળતો નથી એ વાતને દુનિયા ઘોળીને પી જનારા લોકોએ સૌમિલ અને મહેકના પ્રેમને જાણવો જોઈએ. દેવાંગને આંખો ભીની થઈ ગઈ.

“કેટલું ખોટું બોલીશ, દેવાંગ?”

“હું કશું ખોટું નથી બોલતો. જે સાચું છે એ કહું છું. મે તો જો તને સખત પણ આપ્યું.”

“તો તારી આ આંખો કેમ ભીની થઈ?”

“જો ભાઈ તારે માનવું હોય તો માન બાકી તારી મરજી. મે તો તને મહેકનું ચરિત્ર બતાવ્યું. હવે તારી મરજી. હું તો હજી કહું છું કે મમતા જેવી છોકરી તને સાત જન્મ લીધે પણ નહિ મળે.”

મમતાનું નામ આવતા સૌમિલનું હૃદય એક ધબકારું ચૂકી ગયું, મનમાં હજારો વિચારોએ વાવાઝોડું ઉડાવ્યું કે શું મમતાએ તો મહેક સાથે કોઈ વાત નહિ કરી હોય ને? પણ મમતા એવું કરે શું કામ? મમતાને હું બધુ સાચું કહીને આવ્યો છતાં એ મારી સાથે લગ્ન કરવા માંગે છે એનું કારણ શું? કોઈપણ છોકરી એના પતિનો પ્રેમ બીજી કોઈ છોકરી સાથે કેમ શેર કરી શકે? મમતા તો જાણે છે કે મારા માટે આ દુનિયામાં ફક્ત એક જ છોકરી છે અને એ મહેક. તો શું મમતાને મહેક પ્રત્યે ઈર્ષા થતી હશે? એ ઈર્ષાની આગમાં એણે મારા ભાઈ ભાભીને બધુ જણાવી દીધું હશે? મારા ભાઈ ભાભીએ મહેક સાથે કાંઈ વાત કરી હશે? મહેક આમ અચાનક કેનેડા મને મૂકીને જતી રહે એની પાછળનું કારણ બેમાંથી કોઈ એક જ હોવું જોઈએ, કાં તો મમતા કાં તો મારા ભાઈ ભાભી.

“ચાલ ભાઈ, શેરવાનીવાળાની દુકાન આવી ગઈ.” દેવાંગે કાર ઊભી રાખી.

સૌમિલ એમ જ યંત્રવત બનીને એક પછી એક શેરવાની જએ દ્રા્ય કરાવી રહ્યા હતા એ કરતો હતો. જેમાં દેવાંગ પૂછે એ બધામાં એમ જ કહે કે જે મમતા સાથે મેય થતી હોય એ રીતની લઈ લે. કપડાં જ પહેરવાના છે ને બીજું શું એમાં જોવાનું? તને ગમે એ લઈ લે.

દેવાંગને ખૂબ ગુસ્સો આવતો હતો પણ એ એના મિત્રની બધી વાત સમજતો હતો. એક સાચો પ્રેમ ના મળવાનું દર્દ એ સમજતો હતો. હવે તો સૌમિલ એક એવા લગ્નબંધનમાં જોડાવા જઈ રહ્યો હતો જેમાં ફક્ત જન્માશ્વર મળતા હતા મન નહિ.

દેવાંગે જરૂરી બધી ખરીદી કરાવી. ફરી બન્ને કારમાં બેઠા.

“મારા વતી મહેકને એક સવાલ પૂછીશ?” સૌમિલે ગળગળા અવાજે પૂછ્યું. “તને ખબર છે એ મારી દુશ્મન છે, હું એની સાથે કોઈ વાત નહિ કરું.” “મારા માટે ફક્ત એક જ વાર.” “મારી રીતે મારા સમયે પૂછીશ.”

પગરવની મહેક તો હવામાં ઓગળી ગઈ, કણસી રહી છે ધૂળમાં પગલાંની શૂન્યતા.

“કાંઈ વાંધો નહિ. એટલું પૂછ જે કે જો એ મારી સાથે લગ્ન કરેત તો મને ક્યાં રંગની શેરવાનીમાં જોવાનું પસંદ કરેત?” દેવાંગે કોઈ જવાબ ના આપ્યો. એના હૃદયમાં ભારે પીડા થઈ કારણ કે દેવાંગે એ જ રંગની શેરવાની પસંદ કરાવી હતી જે મહેકે મોકલેલી હતી. દેવાંગને ગઈકાલે રાત્રે થયેલી મહેક સાથેની વાત યાદ આવી ગઈ. “એને રોડ ગોલ્ડ કલરની શેરવાની અપાવ જે. એમાં એ એકદમ રાજા જેવો લાગે છે.” “મહેક, હજી એકવાર વિચારી લે ને.” “દેવાંગ, એ વાત ના કર.” “હું મારા મિત્રને દર્દમાં પીડાતો નથી જોઈ શકતો.” “અત્યારે તું જે એનો સૌથી મોટો સપોર્ટ છે. મે તને મારુ આ પગલું લેવાનું કારણ તને કહ્યું છે.” “પણ મહેક..” “હું તને શેરવાનીની દુકાનનું એડ્રેસ મોકલું છું. ત્યાં મે એના માટે શેરવાની બુક કરાવી દીધી છે. એ જ એને પહેરાવ જે. દેવાંગ, જો હું એની સાથે લગ્ન કરેત તો એને આ જ શેરવાની..” મહેકના ગળે ડૂમો બાજ્યો એ આગળ ના બોલી શકી અને એણે કોલ કટ કરી નાખ્યો.

દેવાંગે કાર શરૂ કરી ગાડીની ગતિ વધારી પોતાના વિચારોની ગતિને બ્રેક મારી. સૌમિલ એમ જ ચૂપચાપ બેઠો હતો. દેવાંગ બહાર ચાલી રહેલી હલચલ અને કારમાં એના મિત્રની જિંદગીમાં વ્યાપી રહેલા શૂન્યાવકાશને જોઈ રહ્યો હતો. એ જ સમયે સૌમિલના મોઢામાંથી અનાયાસે જ મનોજ ખંડેરિયાના શબ્દો આંખોમાં આંસુ સાથે બહાર સરી પડ્યા.

આ બધી તારી સ્મૃતિનો અર્થ શો? રિક્તતાની આ ગલીનો અર્થ શો? આ ઉદાસી આંખમાં અંજાઈ ગઈ, દોસ્ત, સુરમાની સળીનો અર્થ શો?

ઓહ આ રિવાજ (Ritual)

રિવાજ જેને આપણે ઈંગ્રેજી માં રિવાજ કહીએ છીએ આપણે બે શબ્દ ની જોડણી ની સમજ લઈએ. રી -વાજ એટલે કે જેને આપણે ફરી કરી કરીએ એને રિવાજ કહેવાય. મોટા ભાગમાં આ રિવાજો આપણે જે કરતા હોય છીએ કારણ આપણા ઘરનાં વડીલ આપણે ને કેહે એટલે કરતા હોઈ . એક મોનોટોનસ કાર્ય જેવું થઈ જાય એટલે કે જો સમજવા વગર આપણે કરીએ તો ના એમાં કર્મ નોંધાય છે અને ના એની અસર આપણા પર થાય છે !રિવાજમાં આપણે આં લેખમાં આપણે એ સમજીએ કે આ રિવાજો ની મહત્તા અને એના લગતા જે સંસ્કારો આપણા જીવનમાં કેટલી ઊંડી અસર કરે છે અને કરી શકે છે એ આપણે અહી જાણીએ. ભારતીય સંસ્કૃતિને સમજવાનો પ્રયત્ન કરીએ તો આપણો વૈદિક કાળ (સમય) આશરે ૧૦ હજાર વર્ષ જૂનો છે અને ત્યારથી આ સંસ્કાર પરંપરા આપણે ત્યાં પ્રચલિત છે. મનુષ્યના કલ્યાણ કરવા માટે કરવામાં આવતી વિધિ કે ધાર્મિક રિવાજો એટલે સંસ્કાર.

આ રિવાજો નીચે મુજબ લખ્યા છે એ લગભગ હવે લુપ્ત થતા થયાં છે. પણ મને આનંદ છે કે આ વિષય પર મારે લખવાનું થયું છે. ૧.ગર્ભધાન સંસ્કાર, ૨. સંવનન, ૩.સીમંતોત્થન, ૪.જાતકર્મ, ૫.નામકરણ ,૬.નિષ્ક્રમણ સંસ્કાર ૭.અન્નપ્રાસ, ૮.મુંડન સંસ્કાર,૯.કર્ણવેધ, ૧૦.ઉપનય, ૧૧.શ્રીવેદારંભ , ૧૨. સમાવર્તન / કેશાંત, ૧૩.વિવાહ,૧૪. વાન પ્રસ્થા, ૧૫.સન્યાસ , ૧૬.અંતિમ સંસ્કાર ઉપર્યુકત સંસ્કારોમાં ગર્ભધાનથી સીમંતોત્થન સુધીના સંસ્કારોમાં સંસ્કાર્ય શ્રી છે કે જેથી વિધિ તેના ઉપર થાય છે . જાતકર્મથી માંડીને ઉપનયન સુધીના સંસ્કારોમાં સંસ્કાર્ય બાળક છે, પણ બાળક પુષ્પ બુદ્ધિનું ન હોવાના કારણે પુત્ર સાથે માતા-પિતા એ ધર્મ વિધિઓ કરે છે.ઉપનયનથી સમાવર્તન સુધીના સંસ્કારો આચાર્યની સાથે બટુકની સમજ અને સમાજ ની હાજરીમાં થતા હોય છે. વિવાહ એ યુવક-યુવતીના સંસ્કાર છે અને વડીલોનો તેમાં કોઈ હસ્તક્ષેપ હોતો નથી. બંને પાત્રોની ગુણ, કુળ-ગોત્રની યોગ્યતા જાણ સંબંધ નક્કી કરે છે વિવાહ સંસ્કાર વિધિ વર-વધૂ કરે છે અને ગૃહસ્થ પતિ-પત્ની બધા કાર્ય સાથે મળીને પાર કરે છે.

સોળ રિવાજો જે સંસ્કારો છે આપણે આજે કમથી સમજીએ. ૧. ગર્ભધાન સંસ્કાર : ગર્ભધાન બે શબ્દોને જોડીને બનાવાયો છે. એટલે કે, ગર્ભ +આધાન કે જ્યાં સ્થાપિત કરવું કે રાખવું / મૂકવું એવો થાય છે.આ સંસ્કાર જાતકના જન્મ પૂર્વેનો સંસ્કાર છે. ૨.પુંસંવનન સંસ્કાર : ગર્ભધાન પછીનો આ પહેલો સંસ્કાર છે અને જન્મ પૂર્વેનો આ સંસ્કાર છે.આ સંસ્કારનો મુખ્ય હેતુ ગર્ભનું રક્ષણ કરવાનો છે ૩.સીમન્ત સંસ્કાર:- ગર્ભધાન પછી ગર્ભના વિકાસના પ્રથમ માસે ગર્ભ કવચ બને છે અને પંચમહાભૂતોના અંજુઓ પવનને લીધે ભેગા થઈ પકવ થાય છે અને શરીરનું નાનું રૂપ ઉત્પન્ન થાય છે. યોધા મહિને ભાવ તંત્ર એટલે કે હૃદય શરૂ થાય છે,જેથી ગર્ભ ધારણ સ્ત્રીને દિઠદટ્યા – બે હૃદયવાળી કહેવામાં આવે છે.સમજ ,જ્ઞાતિ અને પરિવારની પરંપરા પ્રમાણે કે રીતિ-રિવાજ મુજબ આ સંસ્કાર થતા હોય છે.આ સંસ્કાર પાછળ હેતુ એ છે કે ગર્ભસ્થ શિશુ પ્રસન્ન રહે તો દીધાંયુ થાય જેથી વંશની વૃદ્ધિ થાય.

૪. જાતકર્મ સંસ્કાર : જાત એટલે જન્મેહું બાળક એને કરવાનો સંસ્કાર તે જાતકર્મ સંસ્કાર બાળકના જન્મથી ૧૦મા દિવસે સ્નાન કરી સુતિકા શુદ્ધ થાય છે ત્યાર બાદ નામ સંસ્કરણ કરાવવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત થાય છે. ૫.નામકરણ સંસ્કાર : આ સમસ્ત જગત નામ રૂપાત્મક સૌ મનુષ્યને એક બીજા નામ થી ઓળખે છે , આ છે બાળક નું નામ રાખવાનો સંસ્કાર. ગ્રંથો પ્રમાણે આપણે ત્યાં ૪ પ્રકારના નામ પાડવાની પ્રથા પ્રચલિત છે. (૧) દેવ નામ (૨) માસ નામ (૩) નક્ષત્ર કે રાશિનામ (૪) વ્યવહારિકનામ, , આ વિધિ ૧૧મા દિવસે કરવાનું વિધાન . ૬. નિષ્ક્રમણ સંસ્કાર : એ પહેલીવાર શિંષુને ઘરની બહાર લાવવાનો સંસ્કાર છે.બાળક ધર્મની બહારના જગતના સંપર્કમાં પ્રથમવાર આવે છે. શાસ્ત્રોમાં આ સંસ્કાર ત્રીજા-ચોથા મહિને કરવાનું કહ્યું છે. સૂર્યદર્શન અને ઈષ્ટદેવના દર્શન કરવામાં આવે છે. ઘર માં સ્વસ્તિક નું ચિન્હ બનાવી ધાન્ય કણ વેરવામાં આવે છે. ૭. અન્નપ્રશન સંસ્કાર : બાળક સામાન્ય રીતે છ-સાત માસનું થાય ત્યાં સુધી ફક્ત માતાના દૂધથી જ પોષણ મેળવતું હોય છે.ભાતને રાંધી એમાં દહી,

થી અને મધ મેળવી બાળકને પ્રથમ ભોજન કરાવવામાં આવે છે.આવા સમયે બાળક જે પ્રકારનું અન્ન ખાય છે, એ જ પ્રકારનું તેના તત્ન-મનનું બંધારણ બંધાય છે x જેવું અન્ન તેવો ઓડકાર x.બ્રહ્મભોજન સાથે આ સંસ્કાર પૂર્ણ થાય છે. ૦૮. ચૂડાકરણ (મુંડન) સંસ્કાર : ચૂડાકરણ સંસ્કાર જન્મ પછીના એક વર્ષથી ત્રણ વર્ષ સુધી ગમે ત્યારે કરી શકાય.

“ચૂડા” એટલે શિખા-ચોટલી. માથાના વાળનું મુંડન કરી શીખા ધારણ કરવાની ક્રિયાને ચૂડાકરણ સંસ્કાર કહેવાય છે. જન્મ સમયથી મસ્તક ઉપર રહેલા વાળનું પ્રથમવાર કર્તન કરવું એ આ સંસ્કારનું મુખ્ય પ્રયોજન છે.શાસ્ત્રો અનુસાર દીર્ઘ આયુ, અને કલ્યાણ ની પ્રાપ્તિ આ સંસ્કારની બીજી માન્યતા છે. ૦૯. કર્ણવેધ સંસ્કાર : બાળકના જન્મ પછી છઠા મહિના બાદ કર્ણ વેદ વિધિ કરવામાં આવે છે, બાળક ના કાન વિંધવામાં આવે છે.આ સંસ્કારથી બાળકની માનસિક ચંચળતા ઓછી થાય છે અને સ્થિરતા આવે છે. શાસ્ત્રોમાં કર્ણવેધ ન થયેલ પુરુષને શ્રાદ્ધ આદિ ધાર્મિક ક્રિયામાં અધિકારી ગણવામાં આવતો નથી.

૧૦.ઉપનયન સંસ્કાર : ઉપનયન સંસ્કારને જનોઈ નામ થી પણ ઓળખવામાં આવે છે.ઉપનયન સંસ્કાર પ્રાચિન કાળમાં વિદ્યાર્થીજીવનના આરંભમાં થનાર એક મહત્વનો સંસ્કાર ગણાતો.જનોઈ શરીરનું એક અદ્ય?ભુત રક્ષાકવચ છે.કુલ નવ દોરમાં સૂર્ય, ચંદ્ર, અગ્નિ, વાયુ વગેરે નવ દેવોનું આહ્વાન કરવામાં આવે છે. આ રીતે બ્રહ્માંડના સર્વ અધિપતિઓથી રક્ષાયેલી જનોઈ પહેરનાર મલીન તત્ત્વોથી રક્ષાયેલો રહે છે.

૧૧. વેદા આરંભ સંસ્કાર : ગરુ પાસેથી બ્રહ્મચારીએ વેદો, ઉપનિષદો વગેરે શાસ્ત્રોનું જ્ઞાન તથા લૌકિક જીવનમાં વ્યવહારનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું એ આ સંસ્કારનું મુખ્ય પ્રયોજન છે.

૧૨. સમાવર્તન સંસ્કાર , કેશાન્ત સંસ્કાર ,વિદ્યાર્થી જીવનની સમાપ્તિ સમયે તથા ગૃહસ્થ જીવનના પ્રવેશ પેહલા સમાવર્તન સંસ્કાર કરવામાં આવે છે.બ્રહ્મચારી પ્રથમવાર દાદી-મુછ દૂર કરવામાં આવે છે.આ સંસ્કાર થયા બાદ ગુરુની આજ્ઞાથી બ્રહ્મચારી વિવાહ સંસ્કારનો અધિકારી બને છે.

૧૩. વિવાહ સંસ્કાર : લગ્ન સંસ્કારથી બ્રહ્મચર્યાશ્રમમાં રહેલી વ્યક્તિનો ગૃહસ્થાશ્રમમાં પ્રવેશ થાય છે. શાસ્ત્રો અનુસાર મનુષ્યો ઉપર ઋષિઋણ, દેવઋણ અને પિતૃઋણ - આ ત્રણ ઋણ હોય છે. યજ્ઞ-યાગાદિથી દેવઋણ, શાસ્ત્રોના અધ્યયનથી ઋષિઋણ અને પુત્રપ્રાપ્તિથી પિતૃઋણમાંથી મુક્ત થઈ શકાય છે. આ ઋણમાંથી મુક્તિ મેળવવા વિવાહ કરવા આવશ્યક છે. માટે હિન્દુ ધર્મમાં વિવાહને પવિત્ર સંસ્કાર માનવામાં આવ્યો છે.

૧૪. વાનપ્રસ્થ સંસ્કાર: ગૃહસ્થાશ્રમી પોતાના પરિવારનું ભરણ-પોષણ કરતો થાકી ધીરે ધીરે સંસારની મોહ-માયા, બંધન તથા ભોગોથી દુર થતો જાય છે.વાનપ્રસ્થિ કૌટુંબિક કાર્યોમાંથી નિવૃત્ત થાય છે અને સન્યાસ તરફ દોરાય છે એમાં કુટુંબ-પરિવાર છોડીને ક્યાંય જવાનું નથી હોતું પરંતુ જો કોઈ સલાહ સૂચન લેવા આવેતો પોતાના અનુભવના આધારે માર્ગદર્શન અવશ્ય આપે છે.એકાએક નિવૃત્ત થવું અઘરું છે, તેથી સન્યાસ પહેલા વાનપ્રસ્થાશ્રમની વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે.

૧૫. સન્યાસ સંસ્કાર , મનુસ્મૃતિમાં કહ્યું છે, અર્થાત્ આયુષ્યના ચોથા ભાગમાં સમસ્ત સંગ-સાથ છોડીને સન્યાસ ગ્રહણ કરવો.”સન્યાસી મારા મતંત્ય પ્રમાણે , સત્ય પર ચાલનારો એ વ્યક્તિ જે પોતાની અંતર આત્માનો નાદ સંભાળી પોતાના જીવન નું ઘડતર કરે. અને એમાં આયુષ્યના ચોથા ભાગ ની રાહ જોવાનીજ ના હોય. આખું જીવન અંદર બિરાજમાન પરમતત્વ જેમ જીવન દોરી હાંકે એ પથ પર ચાલવાનું હોય.

૧૬. અંત્યેષી સંસ્કાર: મરણ પછીની આ છેલ્લી ક્રિયાને અંત્યેષી (અંતિમ સંસ્કાર) કહેવામાં છે, જીવનનો અંતિમ સંસ્કાર.હિન્દુધર્મમાં અગ્નિ સંસ્કારનું મહત્ત્વ વધારે છે, વિશ્વોગથી ઉત્પન્ન શોકને દૂર કરવા માટે એમાં જુદા જુદા ઉપાય દર્શાવ્યા છે. પ્રેતાત્માના ઊર્ધ્વગમન અને આધ્યાત્મિક કલ્યાણ માટેનો પથ આ સંસ્કારમાં સંકેત છે.

સંસ્કાર અને રિવાજો એની પાછળનો હેતુ-ઉદ્દેશ ન જાણવાને કારણે સાચી ફળપ્રાપ્તિ થતી નથી.આ સંસ્કારો કરવા પાછળનું કારણ વ્યક્તિમાં નવા ગુણોનું આરોપણ કરી , સામાજિક અને આધ્યાત્મિક ઉણપોને દૂર કરી તેને સુંદર બનાવવાનો પ્રયાસ છે. આ સંસ્કાર ને રિવાજો ને સમજી ને આગળ વધીએ તો આપણા કર્મ પણ નોંધાશે અને એની ફળપ્રાપ્તી પણ આજ જીવનમાં થશે.

રેજ પરથી ઘેરા ઘૂંટાયેલા સ્વરમાં નિનાદ જાણે હૃદયનું દર્દ ઠાલવી રહ્યો હતો. સભાગૃહમાં અંતિમ હારની છેવાડેની ખુરશીમાં બેસી બીજું પણ કોઈ પોતાના આંસુ રોકવાની વ્યર્થ કોશિશમાં લાગ્યું હતું પણ કદાચ એનું એક ધ્રુસકું બહાર નીકળી જ ગયું. એ રેજ પરથી નિનાદે ગીતનું સમાપન કર્યું એ સાથે જ છેલ્લી હારમાંથી સુરીલી ઊભી થઈ અને બહાર જવા લાગી.

સુરીલીની આંખોમાંથી ઝરતાં આંસુ રોકવાનું નામ નહોતા લેતાં. એણે ડૂસકાંને છાતીમાં ગોપી દીધાં પણ એક ધ્રુસકું બહાર નીકળી જ ગયું. એ ધ્રુસકાએ બાજુમાંથી પસાર થતી એક નાની મોટી દરેક યુઝફુલ વસ્તુઓમાં રિમોટથી કામ થતું હોવાના લીધે એક જ જગ્યા પર બેસી રહેવાથી, અને પિઝા, બર્ગર જેવી ચીજો ખાવાથી મેં દસ્વીતા નાની ઉમરમાં જ આવી જાય છે. આ ઉપરાંત, સૌ થી વધુ ઘાતક હથિયાર મોબાઈલ છે. મોબાઈલ તો સાવ બાળકોના બાળપણની પથારી જ ફરવી નાખી છે. મોબાઈલ મળતા જ બાળકો માયકાંગલાની જેમ એક જ જગ્યાએ કાઢૂન કે ગેમ્સ જોવા બેસી જતા હોય છે.

આ ખતરનાક રોગ આપણે જ હૉશે હૉશે આપીએ છીએ. આજના બાળકને થોડું પણ ચાલવાનું કહેશો તો એ તરત થાકી જશે.અરે બંગલામાં તો ઉપરથી નીચે આવવું હોય તો પણ લિકટ હોય, બહાર નીકળતા જ કાર હોય. સ્કૂલ જવા જેવડું થાય ત્યાં સ્કૂલમાં પણ આધુનિકતાએ હદ વટાવી નાખી છે. સ્કૂલબસમાં જવાનું અને ત્યાં એસી રૂમમાં જ રહેવાનું. હવે તો મહાનગરોમાં જગ્યાના અભાવે નાનકડા સંકુલમાં રમત ગમતનું મેદાન સાવ નાનું જ હશે.

આંસુ મેરે દિલ કી જુબાન હૈ. મેં રોઉ તો રો દે આંસુ, મેં હંસ દું તો હંસ દે આંસુ. એ આંસુ મેરે દિલ કી જુબાન હૈ.

યુવતીના કાને પડ્યું. xસુરીલીx એણે પૂછ્યું. પોતાનું નામ સાંભળી સુરીલી ઘડીક અટકી ગઈ પણ પછી ઝડપથી દરવાજા તરફ દોડવા લાગી. પેલી યુવતીએ વધારે ઝડપથી દોડી એને પકડી લીધી.

xસુરીલી, આમ જાતથી ક્યાં સુધી ભાગતી ફરીશ? જા જઈને નિનાદને મળી લે.x એણે ભાગતી સુરીલીનો દુખડો બેચ્છો. તેવો જ દુખડો એના હાથમાં આવી ગયો અને એનો ચહેરો હેતાની નજર સમજ છતો થયો. આંખોમાં આંસુ સાથે સુરીલીએ દયામણી નજરે એની સામે જોઈ પૂછ્યું. xઆવો ચહેરો નિનાદ સ્વીકારશે?x એના સવાલનો હેતા પાસે કોઈ જવાબ નહોતો. નિનાદથી દૂર જવાનો સુરીલીનો નિર્ણય એને યોગ્ય

તેથી એક અઠવાડિયે વારાફરતી એકવાર બાળક માંડ રમતું હશે. એ પણસૂર્યદેવ ઉપર આવે એ પહેલા . બાકી તો આ એસીની ડુબ્લીકેટ હવાએ મોટા થનાર અને જમીન પર પગ ના મુકનાર બાળક બીમાર થાય તો તરત જ પેરેન્ટ્સની ફરિયાદ આવે કે અમારું બાળક સેન્સિટિવ છે. એમને તડકે ના રમાડતા.

આટલી સુવિધા આપણે જ આપ્યા પછી આપણું બાળક માયકાંગલો ના થાય તો શું થાય? ક્યારેક આવી વસ્તુઓ ના મળવાથી બાળક ચીડિયું થઈ જતું હોય છે. મોબાઈલના લીધે કોઈ શેરી રમત ના રમવાથી કોઈ જોડે હળી મળી શકતું નથી. રિમોટથી જ કામ ચલાવનાર બાળકને મમ્મી કે દાદી કામ ચીધે તો ના પડતા પણ અચકાતું નથી. મોટુ થતા જ તે બહારના નાના કામ પણ વ્હીકલ વગર નહીં કરે. જો ના પાડશો તો ગુસ્સો કરશે. આજના બાળકોને જરૂર કરતા વધુ સુવિધા જ માનસિક બીમાર અને માયકાંગલા કરી નાખે છે. બાળકે જો ઠંડી, તાપ કે ભૂખ, દુઃખ બધું જ જોયું હશે તો આ બાળક સુસાઈડ નહીં કરે. થોડી મુશ્કેલી પડવા દીધી હશે તો સંસારના દરેક સુખ દુઃખમાં સામનો કરતા શીખી જશે. વધુ પડતા લાડપ્યારથી બાળકને તન અને મનથી અપંગ ના કરી દો. xહીરો જેમ વધુ ઠોકર ખાય તેમ જ વધુ ચમકે.

હૃદયનાં ભાવ

છે જાણભરનો તારો સંગાથ,
તોય કેમ મને મજાનો લાગે છે?

છે દુનિયામાં તું સાવ આરો-ન્યારો,
સાથ તારો પ્રેમનો ખજાનો લાગે છે!

છે સાહસમાં તારા અજબ હિંમત,
સામર્થ્યમાં તું મોટા ગજાનો લાગે છે!

છે સ્નેહનું બંધન તારાથી અલગ,
જાહેરમાં ચુંબન તો લજજાનો લાગે છે!

છે આનંદ તારા સંગાથે હરપળ,
મળીએ તો દિવસ રજાનો લાગે છે!

- બીના એન પીઠીયા, વેદેહી

દેશભક્તિ

દેશભક્તિ જગાડો તમે ખરાં અર્થમાં,
ડંકો વગાડો તમારા દેશનો પૂરાં જગમાં,

દેશમાં રહીને વાપરો સદા દેશી વસ્તુઓ,
દેશ આગળ વધશે જો ઘટશે વિદેશી વસ્તુઓ,

આપનો દેશ આપણે નહીં તો કોણ આગળ લાવશે?

સૌથી પહેલાં આપણી ધરતીને સૂરજ મળવા આવશે!

ધર્મ અને સંસ્કૃતિ છે વિજ્ઞાન સાથે જોડાયેલી,
વિદેશ જઈને વાતો તમે ક્યાંથી લાવશો વર્ણવાયેલી?

સ્વદેશ જ છે વિકાસ માટે સંપૂર્ણ રીતે સુરક્ષિત!
વિદેશમાં રહીને ગુલામી કરો ને રહો દેશથી વંચિત!

- પૂજા અનિલકુમાર પટેલ

ક્રાંતિવીરો

જિંદગીમાં તે અમરતા પામનારા
ક્રાંતિવીરો,
આપને એ જિંદગીભર તારનારા
ક્રાંતિવીરો.

બંધ આંખો ઝંખતું મન જે
ગુલામી પાંપણોમાં,
દેશવાસીને સ્વતંત્ર આપનારા
ક્રાંતિવીરો.

ચંદ્રશેખર, રાજગુરુ, સુખ દેવ, રોશન સિંહ જેવા,
નવયુવાનો ભોમ માટે ચાલનારા ક્રાંતિવીરો.

ભર બજારે વાયુવેગે ઠાર વિલિયમ વાયલીને,
ઢીંગરાને સ્વાભિમાને ચાહનારા ક્રાંતિવીરો.

ઘર અમારા છે વિદેશોમાં અને દિલમાં ગુલામી,
ઈન્ડિયા હાઉસ રહીને ગાજનારા ક્રાંતિવીરો.

વીર સાવરકર, મહેન્દ્ર, આબિદુલ્લા, શેરસિંહ,
તે વિદેશોમાં લડી હંફાવનારા ક્રાંતિવીરો.

ક્રાંતિકારી યુગવળોમાં હંચમચાવી નાખનારા,
કેટલા નામી-અનામી છાપનારા ક્રાંતિવીરો.

- શામજી બાબરિયા

....કદર કર...

મહેનત કરનારની જ તું કદર કર,
આળસ કરનારની તું કિં કર ન કર.

મદદ કરે જે સહકારની ભાવનાથી
કામની કદર કરી કદીક ખબર કર

તારી પ્રતીક્ષામાં હોય જે સ્વજનો,
હેતભાવથી એમની સંગ હરખ કર.

અજાણી ડગર પર સાથ દે કોઈ,
આભારનાં ભાવ સાથે નજર કર.

આવકારવા ઉભું છે વિશ્વ આખું,
સંકુચિતતાનું દાર ખોલી નજર કર.

-પૂર્વી સુનીલ પટેલ.

મુલાકાત

તસ્વીર તારી મનમાં જ છે મહેલી,
જોઈ એને હૈયે ઉભરાય હરખની હેલી.

કરી શણગાર હું તો રાહ જોતી દ્વારે,
ભાવરા મને, મળવા તને દોટ જ મેલી.

અગન લગાડે તને અડકીને આવેલો
ને ચીડયે મુજને મારી જ સહેલી.

શમણાઓ જુએ રાત દિન જાત,
બની હું તો તારા પ્રેમમાં જ ઘેલી.

પ્રેમ હોય છે જ સાવ આંધળો,
કેમ ભૂલું એ આપણી મુલાકાત પહેલી!

- જાગૃતિ ડી. વ્યાસ

સહારો મળ્યો.

વિરહની વેદનાને સમજનારો માણીગર
મળ્યો, હજારો કથોને હજારો મળ્યો.

બંધ પડેલી ધડકનને ધડકાવનારો
મળ્યો, પ્રેમની જ્યોત કાયમ પેટાલી

રાખનારો મળ્યો.

ફસાયેલા હતા અમે ભરદરિયે,
જીવનનૈયાને હલેશા મારનારો મળ્યો.

સાથ એનો એવો મળ્યો તરી ગયા અમે,
ભમરાને જાણે ફૂલોનો ઉદાન મળ્યો.

દીવાના અમે એવા થયા વજ્ર,
સાથે જીવવા મરવાનો મનનો માણીગર મળ્યો.

- જયેશ ચૌહાણ વજ્ર

સુંદર બાળક

ઈશ તણું આશિષ હો રે શિશુ એ
તો બીજું નામ રે બાળક

શૈશવમાં તો અંશ પ્રભુનો
સહુ કરે હસી ખેલ જન રે બાળક

વિદ્યા મંદિરે જે વિદ્યા યાયે
સત્ ગુરુ તણા પાયે પડે રે બાળક

થેલા તણો ભાર લે જાય માં બાપ
તણી જાયદાદ છે રે બાળક

બાળ એના હૈયાનો હાર તું જ થકી આ જગ રે બાળક
જગતમાં અવતરી પ્રભુ તણો સદાય દૂત છે તું રે બાળક

- જયસુખ એલ. જીકાદરા

"પ્રજાસત્તાક દિન"

ઘણી વેદી ગુલામી દેશનાં લોકોએ,
ઘણું સહન કર્યું દેશે વિદેશીઓને લીધે.

ઘણાં આકમણો અને વેદી
ગુલામી,
ઘણાં વર્ષોની ગુલામી પછી મળી
આઝાદી.

કેટલાય દેશવાસીઓ થયા છે શહીદ,
કેટલાય ક્રાંતિકારીઓ વહાવ્યું છે લોહી.

ત્યારે વર્ષો પછી પ્રજાને મળી છે સત્તા,
ચાલો પ્રજાસત્તાક દિને કરીએ પ્રતિજ્ઞા.

જીવીશું ત્યાં સુધી કરીશું આપણે દેશરક્ષા,
કરીશું હળીમળીને પ્રગતિ સ્વયં અને દેશની.

- ચિરાગ શર્મા

ભારત ગમે

ગાગાલગા /ઠ
મુજ કણ કણ ભારત ગમે,
ના કોઈ પણ પરદેશ રે!
મન રણઝણે ભારત ગમે,
ના કોઈ પણ પરદેશ રે!

ચાહી રહું સાંજ પહે,
જીવી રહું સાંચા પહે,
બસ ગળપણે ભારત ગમે,
ના કોઈ પણ પરદેશ રે!

માટી ગમે લોકે ગમે,
મા ભોમ મુઝ હૈયે રમે,
જય જન ગણે ભારત ગમે,
ના કોઈ પણ પરદેશ રે!

પવને જગી તનમન હસે,
ડુંગર નદી ઝરણાં વસે,
ભવ સમજણે ભારત ગમે,
ના કોઈ પણ પરદેશ રે!

કોયલ પણે જગવું મને,
મા ભોમમાં મરવું મને,
તન તરપણે ભારત ગમે,
ના કોઈ પણ પરદેશ રે!

- કોકિલા રાજગોર

મજા જ કંઈ ઓર છે..

આનંદમાં ટળવળવાની મજા જ કંઈ ઓર છે,
અતિતને યગળવાની મજા જ કંઈ ઓર છે.

હંફાવતી છો મૃગજળ થઈ, મનીષા
અતૃપ્ત સૌ,
સપનાને પકડવાની મજા જ કંઈ ઓર છે.

સુતરનાં તાણા ને રેશમનાં વાણા
સંગ
જીવતરને વણવાની મજા જ કંઈ ઓર છે.

માણસની જાતને હાથીનાં દાંત છે,
દાંત આ ખોતરવાની મજા જ કંઈ ઓર છે.

શિયાળે તાપણું દિલિય પર્યાય છે,
મહેબૂબને જકડવાની મજા જ કંઈ ઓર છે.

ચીંધાડો જણ એક સ્મૃતિઓ રહિત, યારો,
યાદોમાં સબડવાની મજા જ કંઈ ઓર છે.

શૈશવની સીમમાં અતરંગી બાગ છે,
નિર્તાંત ત્યાં રખડવાની મજા જ કંઈ ઓર છે.

- ચિરાગ નરસાણા

સુખની શોધમાં

રોજ ચગડોળે ચડેને રાતે થંભી જાય,
નિંદરમાં હોય ત્યારે માનવ જપી જાય.

દોડ્યા કરે સુખની શોધમાં
આમતેમ,
લોહાની જેમ લાલચોળ થઈ તપી જાય.

ક્યાંથી બાંધી લાવું રૂપિયાની ગઢડી,
લાલચના ઝાડને રોજ એ માપી જાય.

દિલમાં સજાવી સ્વપ્ન મોટા ગજાના એ,
કરે લાલચનો વિરોધને પાછો સંપી જાય.

કેટકેટલી ઈચ્છાઓ ભરી ચડે ચગડોળે,
ગોળગોળ ફરવામાં આખરે ખપી જાય.

- શીલાપટેલ

કોરી ખાય એકલતા

અપાવે યાદ મદહોશી ચાંદનીએ,
સમી જતા યાદોના પણ વાદળ,
છતાં, વિરહે જ કોરી ખાય એકલતા.

મલકાતી સુરજના પ્રથમ કિરણે,
ખીલતી ઢળતી સંધ્યાના સથવારે,
છતાં, વિરહે જ કોરી ખાય એકલતા.

હરખાતી તુજ આવવાના અંધણે,
જોતી વાટલડી મીટ માંડી નયને,
છતાં, વિરહે જ કોરી ખાય એકલતા.

ચકળવકળ શોધે મુજ નયન,
માનવમહેરામણ સંગ રહેતી સદા,
છતાં, વિરહે જ કોરી ખાય એકલતા.

તુજ યાદો સંગ બની આભાસી,
શીદને તડપાવે તું ઝાંઝવાના જળે,
છતાં, વિરહે જ કોરી ખાય એકલતા.

- રાજેશ્રી હુંમર

"ભસ્મીભૂત"

ઉત્સાહ અને ઉમંગ સાથે,
સોનેરી ભવિષ્યને માટે,
યુવાનો રત પરીક્ષા માટે,
કેટલા સપનાં સાથે,
મા બાપનાં અરમાન માટે,
તૈયારી કેવી કરી ભાવી માટે,
એક ટંક ખાવાનું સાથે,
સતત મહેનત નાં સમય ઉજાણી માટે,

આ,
લંપટ, સત્તા લાલચ, બઘાચારી,
મા બહેન વેચનારા, પિશાચ સાથે,
પેપર ફૂટે ધાણી ફૂટ,
સપનાં બિચારા દમ તોડે,
યુવાનોમાં ભરમ જોડે,
બેરોજગારી બાંધો ચડાવે,
નેતા અભિનેતા સપનાં દેખાડે,
સત્તા લાલચુ થોભો,
વિચારો....

નથી તમારાં દિકરા-દિકરી
આ લાચારીમાં, મતલબ કેવો?
દેવાશે તણખો,
શહેરો ગામો પલટારો દાવાનળમાં,
સુધરો પિશાચો,
કંઈ નહીં વધે આ રાજરમતમા,
થશે ભસ્મીભૂત બધું,
આ પેટની આગમાં.

- કેતનકુમાર બગથરિયા

વસંત પંચમી...

જય જય દેવી શારદે,
વીણા જેને કર,સફેદ ફુલની માળાને
સફેદ સાડી શણગાર,

નામ તમારા અનેક મુળ
અંબિકાનો અવતાર,
બ્રહ્મદેવના અર્ધાંગિની વસંતની
પાંચમે આપને સીદ વિસરાય?

જય જય જગતંબા વિદ્યા,કલા પ્રદાન
કરતાં આપ છો કરુણાના સાગર,

શાળા મહાશાળા તમારા મંદિર કહેવાય,જે દ્વાર આવે આપને તે
જ્ઞાની થઈ જાય,તમારી કૃપા ઓચિંતી ઉતરે તો મૂડ બુદ્ધિ જ્ઞાની થાય,એવા
તમારા આશિષ હોય!

જય જય દેવી શારદા વીણાવાદીની,ચરણે પડુ માં
સદ્બુદ્ધિ આપજો જય ભગવતી શારદે જગતંબિકે વિનંતી છે
કાર્ય થકી અમરત્વ પામું હું...

- શૈમી ઓઝા

જય જય હિન્દુસ્તાન

શહીદ ભારત ભોમની છે આન બાન ને શાન,
વંદેમાતરમ વંદેમાતરમ જય જય હિન્દુસ્તાન.

લોહીથી લથપથ મુત્તદેહો, કર્કયુ મૌનનાં
નિશાન,
વંદેમાતરમ વંદેમાતરમ જય જય હિન્દુસ્તાન.
ગાંધી,સરદાર,બોઝ જ્યાં દેશનું ગૌરવ માન,
વંદેમાતરમ વંદેમાતરમ જય જય હિન્દુસ્તાન.

સરકરોશીની ઈચ્છા ને જેની ખુરશી છે ઈમાન,
વંદેમાતરમ વંદેમાતરમ જય જય હિન્દુસ્તાન.
મુહમ્મદની દિવાળી છે જ્યા દુર્ગાની રમઝાન,
વંદેમાતરમ વંદેમાતરમ જય જય હિન્દુસ્તાન.

ગંગા જમુનાના પાણીથી નિખરી ઉર્દૂ ઝબાન,
વંદેમાતરમ વંદેમાતરમ જય જય હિન્દુસ્તાન.
ગાલિબની નઝમ,પંડિત કરતા સંતોનું તાન,
વંદેમાતરમ વંદેમાતરમ જય જય હિન્દુસ્તાન.

રામસીતા લખન અંજની પુત્ર ધર્મનું ધ્યાન,
વંદેમાતરમ વંદેમાતરમ જય જય હિન્દુસ્તાન.

સી-વી-રામન,ટાગોર,કલામ જ્યાં છે વિદાન,
વંદેમાતરમ વંદેમાતરમ જય જય હિન્દુસ્તાન.

દિલ્હીનાં તણા પર હર એક દિલ છે કુરબાન,
વંદેમાતરમ વંદેમાતરમ જય જય હિન્દુસ્તાન..

- બીજલ જગડ

લાલ આવ્યું છે,

આજે રણમાં પુર આવ્યું છે
એણે કહ્યું તારા પર ઢાલ આવ્યું છે.

રેતી પણ સોસાઈ ગઈ પાણીમાં
આજે રેતીને પણ જમીનથી ઢાલ આવ્યું છે.

ભીના થઈ જવાની એ પળ હતી
એની આંખોમાં એ ઢાલ આવ્યું છે.

સૂકારણ જેવી આ બંજર જમીન પર
લાગણીનું લીલું ઘાસ આવ્યું છે,એણે
કહ્યું આજે ઢાલ આવ્યું છે.

ફૂલો પણ તરો તાજા થઈ ગયા,લો
ઝાકળ ને પણ ફૂલોપર ઢાલ આવ્યું છે.

આજે પથ્થર પણ પીગળી જશે લો
માણસ ને માણસ પર ઢાલ આવ્યું છે.

- નયના પટેલ

મુજ આધાર તું

નાની આ આંખોમાં સપનાઓ હજાર છે,
એને પુરાં કરવાની શક્તિ તુ અપાર દે

થાકે ના , રોકાય ના આ કદમ,
આગળ વધવાની શક્તિ તું અપાર

ન હારું હું હિંમત, ન થાકે આ મન
એવી શક્તિ મનને પરવટિગાર દે,

મુજ શક્તિનો તુજ એક આધાર,
મળે તુજથી બળ એ જ વરદાન દે,

નથી ભરોસો તુજ સિવાય કોઈ પર,
હે ખુદા, તારામાં મુજને શ્રધ્ધા અપાર દે.

- વિજય પરમાર

